

Az első szobrok felavatása a M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskolán Selmecbányán, majd Sopronban

DR. BENDE ATTILA – DR. BARTHA DÉNES

„Mert nem ajkról elhangzó pusztá szó, hanem a szívből fakadó igaz szeretet, tisztelet és hála érzése az, amely e szobor fölött örködni, virasztani fog mindaddig, amíg ez intézet falai között munkálkodó tanári kar és ifjúság szívéből ez a nemes érzés ki nem hal.”

Vadas Jenő, 1910.

Az első emlékművek leleplezése Selmecbányán

Az intézmény nagyformátumú oktatóinak már Selmecbányán is állítottak szobrokat, bár kétségtelen tény, hogy az ilyen formában történő tiszteletadás gondolata az ősi alma materben viszonylag későn, csak az első világháború megelőző időszakban fogalmazódott meg. Az első akadémiai tanárnak emléket állító szobor elkészíttetésének gondolata viszont nem a főiskola vezetésétől származott, hanem a szakmát egységbe fogó és a szakmakultúrát éltető Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesülettől. Az egyesület 1906. december 5-én tartott közgyűlésén Oczvlik Nándor felterjesztésében pendítette meg a szoboravatás gondolatát, aki a következőképpen fogalmazott: *„Emlékszünk régiekről... mondja a kegyeletes krónikás s valóban a kortársak és utódok elismerésének és hálás érzelmeiknek egyetlen maradandó jele és bizonyága ama pietás, mely a nagyok és dicsők emlékezetének megtartására a legméltóbb kifejezést abban találja, hogy nevüket, tetteiket az emberiség javára dolgozott kiapadhatatlan alkotásaikat nem engedi a feledés homályába veszni.”*¹ E gondolatokat a magyar szakközönséget megrázó hír – a bányamérés-tan legendás oktatója – Cséti Ottó akadémiai² tanár elvesztése

¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 40. (1907), 1., pp. 58.

² 1904-ig akadémia-ként, utána főiskola-ként működött a selmecbányai intézmény.

hozta felszínre. Az egyesület gyűjtést szervezett³ és Oczvlik Nándor gondolatai nyomán megkezdődhettek a szoboravatás előkészületei.⁴

Az 1909. január hó 4-én tartott közgyűlésen Gálócsy Árpád egyesületi titkár már arról számolt be, hogy a korábban felállított Cséti-emlékbizottság által a szobor elkészítésével megbízott Damkó József⁵ elkészült a mellszobor mintájával és azt Tavi Károllyal, valamint Cséti Róberttel megtekintették és a mintát megfelelőnek találták.⁶ A szobor 1909 áprilisában el is készült, s az alkotónak járó 800 korona kivitelezési díj kiutalását jóvá is hagyták, amiről az egyesület május 3-án tartott ülésén számolt be a tagságnak.⁷ Szeptemberre a talapzatot is elkészítették, így már csak az ünnepélyes leleplezés időpontjára vonatkozó rektorátusi javaslatot várta az egyesület a főiskolától.⁸

Cséti (Chrismar) Ottó (1836 – 1906). *Bécsi műegyetemi tanulmányai után a selmecebányai akadémián hallgatott bányászatot és kohászatot 1858 és 1862 között. Rövid, egy tanévre terjedő ideiglenes tanársegédi szolgálata után Selmeccen, Govasdián, Kapnikbányán, Nagybányán, majd Diósgyőrön tevékenykedett a gyakorlati életben. Utóbbi helyszínen a vasgár mérnöke, az akkori építkezések műszaki vezetője volt. Az 1872-ben átszervezett bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatás Bányaméréstan–Geodézia tanszék vezetője lett Selmecebányán, amely feladatát 1902-ig látta el. Szakirodalmi munkásságával a magyar nyelvű bányamérészeti és földmérészeti irodalom megteremtője, több szakkönyve évtizedekig használt alpmű volt. Számos új műszer és mérési módszer kifejlesztésével járult hozzá a bányamérészeti egyetem fejlődéséhez.*

Nem Cséti volt az első akadémiai tanár, akinek emléket állított az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, ugyanis Sóltz Vilmos főbányatanácsos⁹ volt az, aki először emlékközzöt kapott, de nem szobor, hanem síremlék formájában, nyughelyén a Kerepesi temetőben.¹⁰ Az egyesület kezdeményezésére megvalósuló kegyeletadás másodízben való megnyilatkozása-

³ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 40. (1907), 3., pp. 206–207. Uo. 40. (1907), 8., pp. 515. Vö. uo. 40. (1907), 20., pp. 507. Vö. 40. (1907), 21., pp. 572.

⁴ S. J. [Sóbó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 737–748. Vö. Miklós Ákos: *Selmecebánya évszázadai. Várostörténeti kronológia*. Rudabánya, 2024. Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány, pp. 134. (Elektronikus dokumentum.)

⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 41. (1908), 14., pp. 117.

⁶ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 42. (1909), 2., pp. 125., Vö. uo. 42. (1909), 8., pp. 524.

⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 42. (1909), 10., pp. 647.

⁸ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 42. (1919), 18., pp. 394. Vö. uo. 42. (1909), 21., pp. 589.

⁹ A szobrot Damkó József budapesti szobrászművész készítette. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 737–748.

¹⁰ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 44. (1911), 14., pp. 109.

sának ünnepi ceremóniája viszont már a főiskolán került megrendezésre. Hogy miért épp itt? E kérdésre az egyesületi választmány a következő indokot adta: „*az emlékállítás kérdését újabb megfontolás tárgyává tette s abban állapodott meg, hogy a most és később adandó alkalommal felállítandó emlékeket nem különböző helyeken, mintegy szétszórva, hanem egy helyen, egy csarnokban összegyűjtve fogja elhelyezni, s azt hiszi, hogy az ilyen összefoglalás emelni fogja a kegyelet nyilvánításának becsét és jelentőségét s a nagyközönség is könnyebben hozzáférhetővé, jobban megismerni és jobban méltányolhatja kiváló szakembereinket. Ami pedig a helyet illeti, kérdem: lehet-e erre a célra megfelelőbb, méltóbb helyet gondolni, mint ez a csarnok, a mi főiskolánk múzsáknak szentelt aulája?*”¹¹

Az Oczvlik- féle kezdeményezés végül is tetet öltött, s ennek megünneplésére nagy tömeg gyülekezett 1910. május 25-én,¹² délelőtt 10.00 órakor¹³ a selmeci főiskolán. A szoboravatást kezdeményező Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesületet Farbaky István¹⁴ miniszteri tanácsos, ügyvivő alelnök, Gálócsy Árpád titkár, valamint Sobó Jenő főbányatanácsos, selmecvidéki osztályelnök és Kachelmann Farkas főbányatanácsos alelnök, míg a Selmecebányai M. Kir. Bányai igazgatóságot Grillusz Emil főbányatanácsos bányai igazgató képviselte.¹⁵ Természetesen az erdész szakma, az Országos Erdészeti Egyesület is képviselte magát e jeles eseményen, meghozza Vadas Jenő miniszteri tanácsos, a főiskola ez idő szerinti rektora személyében. Az állam részéről a Pénzügyminisztérium képviseletében Probsztner Arthur miniszteri tanácsos, míg Selmecebánya szabad királyi város részéről Arthold Géza helyettes polgármester, a törvényhatóság képviseletében Heinz Hugó tiszti ügyész, Sztancsay Miklós és Vörös Ferenc főjegyzők voltak jelen sok egyéb városi és környékbeli nobilitás mellett.¹⁶ Az ünnepi alkalmat megtisztelte Damkó József szobrászművész is, aki a szobor eredeti mintáját az egyesületnek ajándékozta.¹⁷ A családot Cséti Róbert acélgyári igazgató és felesége, valamint Cséti István építőművész képviselte.¹⁸ A szobor ünnepélyes leleplezésére a Bányászati és Kohászati Palota pompásan feldíszített aulá-

¹¹ S. J. [Sobó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910.) 12., 747. Vö. uo. 43. (1910.) 1., pp. 60.

¹² *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 13., pp. 59. Vö. uo. 43. (1910), 10., pp. 652.

¹³ *Selmecebányai Hírlap*, 20. (1910), 22., pp. 4. (május 29.)

¹⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 16., pp. 249.

¹⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 44. (1911), 7., pp. 453.

¹⁶ S. J. [Sobó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 737–748. Vö. *Selmecebányai Hírlap*, 20. (1910), 22., pp. 4. (május 29.)

¹⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 15., pp. 187.

¹⁸ *Selmecebányai Hírlap*, 20. (1910), 22., pp. 4. (május 29.)

jában került sor. A főiskola nevében Vadas Jenő rektor köszöntötte az ünneplő tömeget, akinek zajos éljenzéssel fogadott nyitóbeszédét követően Sobó Jenő királyi főbányatanácsos, főiskolai tanár mondta el nagyszabású ünnepi gondolatait, megidézve tanártársa alakját, élete fontosabb állomásait. „*A nemes emberi szív nagy tulajdonságai: a hála és kegyelet nyilvános megnyilatkozása a maga tisztaságában és önzetlenségében mindig fölemelő látvány, amelynek nagy erkölcsi jelentősége, nemesítő és erősítő hatása van. Ezt a hatást kívánja a főiskola is szolgálni, midőn kegyelettel őrzi és ápolja ama tanárainak emlékét, akik múltja körül érdemeket szereztek és dicsőségét szolgálták. Ilyen baráti és kortársi kegyelet ünnepére jöttünk ma össze ebben a palotában, amelynek hivatása, hogy a magyar bányászat és erdőszet erkölcsi és kulturális javait szolgálja. [...] Íme, a főiskolának szobra van! Az első szobor! A magyar bányászok áldozatra való készsége hozta létre, mint egy magyar bányásztanár géniuszának bemutatott hódolatát. Valóban érdekes jele az idők változásának!...*”¹⁹

E beszéd után ismét Vadas Jenő rektor lépett az emelvényre s az emléksobrot rövid beszéd kíséretében vette át. (1. kép)

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület teremtő gondolata révén a főiskolán elhelyezett első és egyetlen ércalak mellé újabb szobrok állítását tűzték ki célul, amiről az egyesület 1911. június 25-i kezdettel tartott kétnapos közgyűlésén döntés is született.²⁰ Kerpely Antal, Péch Antal és Litschauer Lajos szobrának elkészíttetésére Andreics János, míg Zsigmondy Vilmos mellszobrának elkészíttetésére Probstner Alfréd tett javaslatot.²¹ Az egyesület előzetes becslése szerint mintegy 5 600 koronára volt szükség a szobrok elkészíttetéséhez. Ehhez a Cséti-szoborra összegyűlt adományok maradványösszegét – összesen 129 korona és 26 fillért²² – az egyesület az újabb szobrok elkészíttetésére fordította, tehát az első szoborhoz hasonlóan²³ az újabb ércalakok is közadakozásból készülhettek el. Az egyesület rendre be is számolt a Bányászati és Kohászati Lapok hasábjain arról, hogy mennyi hozzájárulás érkezett a szoboralap számára.²⁴ A szobrok elkészíttetésének ügyét az egyesület keretein belül alakított szobor bizottság koordinálta, aminek elnöke Andreics János, ügyvivő alelnöke Farbaky István volt, míg tagjai Dérer Mihály, ZsigmondyÁrpád, Katona Lajos, ifj. Litschauer Lajos,

¹⁹ S. J. [Sobó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 747. vö. uo. 43. (1910.) 1. pp. 60.

²⁰ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 40. (1907), 20., pp. 453.

²¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 44. (1911), 14., pp. 109–110.

²² *Bányászati és Kohászati Lapok*, 45. (1912), 17., pp. 303. Vö. uo. 44. (1911), 14., pp. 109–111. Vö. 44. (1911), 20., pp. 524.

²³ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 42. (1909), 20., pp. 478.

²⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 45. (1912), 17., pp. 303. uo. 46. (1913) 10., pp. 649., uo. 46. (1913), 10., pp. 653.

Gálócsy Árpád és Probstner Alfréd voltak.²⁵ Az egyesület négy szobrot rendelt meg Markup Béla fővárosi²⁶ szobrászművésztől. Az újabb szobrok elhelyezésére vonatkozóan pedig dr. Barlai Béla rektor nyilatkozott, miszerint a főiskola örömmel fogadja az egyesület újabb kezdeményezését. *„Vonatkozással szóbeli tárgyalásunkra, tisztelettel értesítem Méltóságodat, hogy a főiskola tanácsa folyó hó 5-én tartott rendes ülésén a következő egyhangú határozatot hozta: Tanács örömmel s a legnagyobb készséggel hozzájárul ahhoz, hogy az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület az általa hírneves főiskolai tanárok s a bányászat és kohászat terén kivált jeles férfiak emlékére létesítendő szobrokat a főiskola előcsarnokában felállíthassa. Selmezbánya, 1913. május 6.”*²⁷

A fenti gondolat jegyében 1914. május 16-i kezdettel az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, valamint a főiskola kétnapos közös ünnepet tartott. Vendégek sokaságával telt meg a nyugodt kis bányaváros, Selmezbánya, akik tiszteletére május 16-án este, 20 órai kezdettel a főiskolai ifjúság dal- és zeneköre pompásan sikerült hangversenyt rendezett a zsúfolásig megtelt Városi Vigadóban,²⁸ amit társas összejövetel követett.²⁹

Az ünnepélyes szoboravatásra a következő nap,³⁰ délelőtt 9.00 órai kezdettel³¹ került sor a Bányászati és Kohászati Palota aulájában, ahol Kerpely Antal, id. Litschauer Lajos, Péch Antal és Zsigmondy Vilmos mellszobrait leplezték le.³² Már fél órával korábban megnyitották a kapukat, hogy *„a délszaki virágokkal pompásan díszített, valóságos koszorúerdő között álló, szalagdíszes négy szobor megsejmlélésére”*³³ legyen lehetősége a vendégsereg-

²⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 46. (1913), 13., pp. 56.

²⁶ A bronzbaöntésüket a Jungfer-féle budapesti ércöntőmű végezte; a márványoszlopokat a Vaskohi Márványbánya Rt. szállította. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 9., pp. 590–591.

²⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 44. (1911), 14., pp. 109–111.

²⁸ A hangversen érdekessége, hogy Stadler Sándor szólóhegedűst dr. Barlai Béla rektor felesége „precíz hozzásimulással és alkalmazkodással” kísérte zongorán. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 669. Vö. *Selmezbányai Hírlap*, 24. (1914), 21., pp. 4–5. (május 24.)

²⁹ *Selmezbányai Hírlap* 24. (1914), 21., pp. 4–5. (május 24.)

³⁰ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 6., pp. 391. vö. uo. 47. (1914), 9., pp. 590.

³¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 9., pp. 590–591.

³² *Selmezbányai Hírlap*, 24. (1914), 21., pp. 1–2. (május 24.) vö. *A Bánya*, 9. (1914), 2., pp. 7. (január 11.) Vö. *Vasárnapi Ujság*, 61. (1914), 21., pp. 418. (május 24.) Vö. Fricz-Molnár Péter: *Selmezi írások*. Dunakeszi, 2021. Magánkiadás, pp. 101–103. vö. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 2. pp. 121–122.

³³ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 701.

nek. Az ünnepséget a Cziczka Sándor karnagy vezetése alatt álló kincstári bányászzenekar zenés felvonulása és térzenéje nyitotta meg.³⁴ (2. kép)

A nemzeti imádságot követően a főiskola prorektorának nyitóbeszéde következett. *„Négy év után újból találkoztunk e helyen emlékünnepen. Kegyelettel fogunk adózni négy férfiú emlékezetének, a kik kiváló hivatottsággal, nagy szaktudással, lankadatlan szorgalommal, s az akadályok előtt meg nem hátrálva, működtek a bányászati, a kohászati szak terén, s maradandót alkottak...”* – E szavakkal kezdte dr. Fodor László ünnepi gondolatait, majd köszöntötte a megjelenteket, akik ugyancsak szép számmal tették tiszteletüket ezen ünnepi eseményen. *„[...] Örömnappunk tehát a mai ünnepély, s azért a főiskola tanácsa nevében legszívélyesebben üdvözlöm a mélyen tisztelt ünneplő közönséget s egyúttal köszönetet mondok szíves megjelenéséért, melylyel ünnepélyünk fényét emelni kegyeskedik. [...] Szívélyesen üdvözlöm mindazokat az igen tisztelt hölgyeket és urakat is, a kik, mint a felavatandó szoborművekben megörökített férfiak vérei, kegyelettel s szeretettel is részt vesznek a mai ünnepélyen.[...]”*³⁵ Az ünnepségen jelen volt a főiskola teljes tanári kara, valamint a bányaigazgatóság tisztikara, Grillusz Emil miniszteri tanácsos, bányaigazgatóval és Kachelmann Farkas főbányatanácsossal élükön. Természetesen a város is képviseltette magát élén Horváth Kálmán királyi tanácsos polgármesterrel és a városi tanács számos tagjával, hiszen Péch Antal és Zsigmondy Vilmos a város díszpolgárai voltak³⁶, és e rendezvény a város életében valóban jelentős eseménynek számított. Mellettük a hatóságok, hivatalok és intézetek vezetői és képviselői is megjelentek, az állam képviselőjében pedig maga a pénzügyminiszter és a földművelésügyi miniszter is. A főiskolai ifjúság zászlós küldöttsége mellett Selmezbánya középiskolái is tiszteletüket tették, így a római katolikus főgimnázium és az evangélikus líceum tanári testületének tagjai. A Magyar Mérnök- és Építész Egylet, a M. Kir. Földtani Intézet képviselői is megjelentek a szobrok leleplezési ünnepségén.

Természetesen a Péch-, a Zsigmondy-, a Kerpely- és a Litschauer-családok tagjai is tiszteletüket tették, így jelen volt Kerpely Kálmán gazdasági akadémiai igazgató, dr. Rácz Kálmán, Kerpely Erzsébet, Kerpely Irma és ifj. Szilágyi Imréné Kerpely Sári, Seefehlner Egonné, Kerpely Lajos kir. vasgyári főellenőr, Kerpely Jenő zeneakadémiai tanár, özv. Wankovits Lajosné és Regéczy Nagy András járásbíró. A Péch család részéről Péch Dezső uradalmi főerdész, Vadas Jenőné Péch Ilka, Réz Gézáné Péch Eleonóra, Börzsöny Gyuláné Péch Irén, Péch Béla m. kir. osztálytanácsos, özv. Péch Józsefné, Péch Aladár főreáliskolai igazgató, Péch Miklós szigorló orvos, Péch Kálmán

³⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 669.

³⁵ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 672.

³⁶ *Selmezbányai Hírlap*, 24. (1914), 20., pp. 3. (május 17.)

m. kir. főerdőtanácsos, Tóth Imre nyug. táblabíró, Szájbély Gyula vasúti főigazgató, udvari tanácsos és Vadas Zoltán miniszteri segédfogalmazó. A Litschauer család képviselőjében megjelent Litschauer Lajos m. kir. bányatanácsos, Litschauer Lajos kir. vasgyári segédmérnök, a Zsigmondy család részéről pedig dr. Zsigmondy Ottó fogorvos, dr. Zsigmondy Richárd tanár, dr. Zsigmondy Károly tanár, Zsigmondy Árpád főbányafelügyelő, Zsigmondy Béla mérnök, dr. Zsigmondy Jenő ügyvéd, udvari tanácsos, Zsigmondy Géza miniszteri tanácsos, Zsigmondy Pál és Szentgyörgyi Ernő miniszteri titkár.³⁷

A családtagok és a nobilitások mellett igen sokan tették tiszteletüket a főiskola és az Országos Magyar Bányászti és Kohászati Egyesület szervezésében megrendezett ünnepségen. Ott volt többek között Czobor László, Selmecz- és Bélabánya sz. kir. bányavárosok országgyűlési képviselője, Farbak István miniszteri tanácsos, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület ügyvivő elnöke, Herrmann Miksa műegyetemi tanár, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet képviselőjében és mellettük az ország számos vezető bányász, kohász szakembere.³⁸

Kerpely Antal (1837 – 1907). *A selmeci akadémián 1859–1862 között bányászatot-kohászatot tanult, majd Aninán és Oravicán dolgozott az osztrák vasútársaság üzemében, később a rusz kabányai vasgyár tervezését végezte és vezette építését. Közben, 1866-ban meghívták Berggießhübelbe, a vas kénmentesítésére irányuló szabadalmának bemutatására. A kiegyezés után a rhónici kincstári vasművek helyettes vezetője volt, ahonnan a selmeci akadémia Kohászat-kémlelészeti tanszékére kapott kinevezést. 1872-ben ő szervezte meg a Vaskohászat-Vasgyártás tanszékét, amelynek vezetőjeként ténykedett 1881-ig. Közben Európa számos országában tanulmányozta a vasgyártást, több helyen, így a németországi Krupp-műveknél szakértőként is ténykedett. 1881 és 1896 között a kincstári vasgyárak központi igazgatóságának vezetője, a Pénzügyminisztérium vasgyári osztályának főnöke volt. 1877-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak sorába választotta, 1892-ben kiemelkedő szakmai tevékenységéért lovagi címet is kapott. A magyar vaskohászati szakirodalom és a hazai vaskohászati oktatás megteremtőjét tisztelhetjük benne, több szabadalmát európai üzemekben hasznosították.*

Kerpely Antal, a hazai vaskohászat legendás alakjának szobránál dr. Barlai Béla rektor, a vaskohászat szaktanára mondott beszédet. A várakozással teli ünnepi csendben a következő gondolatokkal kezdte beszédét: „Szorongó érzet szállja meg keblemet, a midőn Önök elé lépek. Egy férfúróól akarok megemlékezni, a ki legnagyobbjaink közül való, egy férfúróól, a ki a hétköznapióság szűkös határain kitörve, meg tudta közelíteni nemzeti létérdekeinket, a ki aktualitással, érdekeltséggel, irányítással bele tudott fűződni a lüktető

³⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 9., pp. 590–591.

³⁸ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 9., pp. 590–591.

életbe s a ki éppen ezért halhatatlan érdemeket szerzett egy nem csupán névleges, nem csupán utánzó és fantomokat kergető, hanem az igazi, a szintiszta magyar gazdasági kultúra szolgálatában... ”³⁹ (3. kép)

A szobor talapzatán számos koszorút helyeztek el: „Kerpely Antal emlékének – A m. kir. pénzügyminisztérium (lila szalag). Volt kiváló tanárának – a főiskola (fehér szalag). A kiváló tudósnak és tanárnak – Selmecz- és Bélabánya sz. k. bányaváros közönsége (fehér, piros). Kerpely Antal emlékének – az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (nemzeti színű szalag). Nagy érdemek elismerése jeléül – A selmeczbányai osztály (fehér szalag). Elismerő hódolattal – a főiskola ifjúsága (fehér, zöld szalag). ”⁴⁰

Péché Antal (1822 – 1895). 1838-ban jelentkezett a selmeci akadémia bányász szakára, amit 1842-ben kitűnő végbizonyítvánnyal fejezett be. Ezután kincstári szolgálatba lépett Selmecbányán, ahonnan négy évi munka után a szászországi Joachimsthalba helyezték át, majd álláshelyéül Körmöcbánya és a Pénzügyminisztérium bányászati osztálya következett. 1849-ben élete kockáztatásával Debrecenbe szállította át a körmöci pénzverő gépeit és készleteit, amely a szabadságharc bukása után állásába került. A későbbiekben csak nehezen tudott magánbányáknál elhelyezkedni, a kiegyezésig hét helyen is tevékenykedett, köztük a Ruhr-vidéki Bochum szénbányájának igazgatói posztját is betöltötte. A kiegyezés után ismét Pénzügyminisztériumi szolgálat következett, majd 1873-tól másfél évtizedig a selmeci bányakerület igazgatója volt. 1867-ben saját anyagi erejére támaszkodva megalapította a Bányászati és Kohászati Lapokat, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület alapító és tiszteletbeli tagja volt, 1883-ban megválasztották Selmec- és Bélabánya országgyűlési képviselőjének. 1879-ben a geomechanika területén elért kutatásai eredményeiért a Magyar Tudományos Akadémia tagja sorába választotta. 1894-ben javaslatára vezették be a Jó szerencsét! köszöntést a bányászatban és kohászatban, ami azóta is e szakmák és az erdőmérnökök általánosan használt üdvözlése hazánkban.

Péché Antal szobránál Veress József m. kir. bányatanácsos volt a szónok. Beszédében megidézte Péché szakmai életútjának meghatározó állomásait, kihangsúlyozva azt a tényt, hogy a Bányászati és Kohászati Lapok alapítójaként a „magyar bányászati irodalom megteremtésében ő tette az első lépést.”⁴¹ Méltatta mint gyakorló bányászt s mint embert egyaránt, hű képet festve alakjáról az ünneplő közönség előtt: „Péché nagy tudása, komoly és izgalomtól, valamint elfogultságtól mentes bírálata, emberismerete, szellemi és erkölcsi ereje, széles látóköre, igazságérzete biztosítja neki az összesek szeretetét, tiszteletét, ragaszkodását, nem tölti el a szíveket keserű emlékekkel, nem apró gondolatzilánkokat hagy hátra, nem hívja ki a kicsinyesség bírálását. Nem zárkózott el a meghallgatás elől, nem zárkózik a rideg hivataloskodás

³⁹ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 672.

⁴⁰ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 682.

⁴¹ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 686.

magányába, keresi munkatársait s szívét örömmel tölti el, hogy lelkes hívókra és követőkre talál. Ámbár kerülte a fényt és pompát, kiváló állásának mindig dísz adott s állásának tekintélyét az államkincstár és testület jól felfogott érdekében, nemes egyszerűségében minden körülmények között hathatósan képviselte.⁴² [...] Emeljük tekintetünket a nyilt, kedves és barátságos arcra s kérjük a mindenhatót, adjon a magyar hazának sok oly buzgó munkást, mint a milyen ő volt! Jó szerencsét!”⁴³ (4. kép)

A szobor talapzatán elhelyezett koszorúk a következők voltak: „Péch Antal emlékének – A m. kir. pénzügyministerium (lila szalag). A bányászat úttörőjének — a Főiskola (fehér szalag). Felejtethlen édesatyjuknak — hálás gyermekei (nemzetiszínű szalag). Egykori nagyérdemű főnökének — a selmeczi m. kir. bányakerület tisztikara (fehér szalag). Volt képviselőjének és díszpolgárának – Selmeicz- és Bélabánya sz. k. bányaváros közönsége (fehér, piros szalag). Péch Antal emlékének – az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (nemzetiszínű szalag). Nagyérdemek elismerése jeléül – A selmeiczbányai osztály (fehér szalag). Péch Antal, a zsilvölgyi bányászat érdemdús megteremtője emlékének – Az »O. M. B. és K. E.« zsilvölgyi osztályától (zöld szalag). Elismerő hódolattal – a főiskola iffúsága (fehér, zöld szalag).”⁴⁴

Id. Litschauer Lajos (1815 – 1885). Az 1840–1843 között Selmeccen végzett bányászati-kohászati tanulmányok után Bécsben hallgatott geológiát, majd a gyakorlati életben kamatoztatta tudását. Megfordult Selmeccbánya, Kapnikbánya, Verespatak, Nagyág, Abrudbánya üzeimében, ezután 1870-ben a selmeczi akadémia tanára lett. Két évig a Bányaműveléstan–Bányaméréstan tanszék, majd az átszervezés következtében a Bányaműveléstan–Ércelőkészítéstan tanszék vezetője volt, közben számos tanulmányutat tett Nyugat-Európa országaiba. 1883-ban vonult nyugdíjba. A magyar bányászati szaknyelv megteremtésének egyik úttörője, háromkötetes, a magyar bányászati viszonyokat teljesen felölelő Bányaműveléstan című tankönyv szerzője, amit fia, ifj. Litschauer Lajos – a selmeczi közép-fokú bányaiskola tanára és igazgatója – szerkesztett sajtó alá.

A következő szobor, amelyet felavattak, Litschauer Lajosnak, a magyar bányászat egyik úttörőjének állított emléket. A szobor mellett Réz Géza, a bányaművelés és ércelőkészítés szaktanárának személyes hangvételű beszéde hangzott el. „Mondhatom, örömmel vállalkoztam erre a rendkívül megtisztelő feladatra, nem csak, mert egyéniségét ismertem s ma is – bár tanárom már nem volt – a legnagyobb tisztelettel gondolok vissza volt szakosztályfőnökömre, de különösen azért, mert a tanszékben második utódja lévén, munkálkodását és munkálkodása eredményét, érdemeit legjobban ismerhetem, leginkább

⁴² Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 689.

⁴³ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 693.

⁴⁴ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 693.

értékelhetem. [...] a nemzeti alapon való szervezkedés, olyan férfiakat látunk előtérbe lépni, akiket a közismert lángoló hazaszereteten kívül az egyszerűség, csöndes munkálkodás, de emellett lelkesedés, tudás, becsületes, puritán jellem karakterizált. Ezek közé tartozik néhai Litschauer Lajos kir. főbányatanácsos, a selmeczi bányászati és erdészeti főiskola volt tanárja is. Szerény, igénytelen külsejével, kitartó, mindenkor a magyar bányászat érdekében kifejtett csendes munkálkodásával, nagy feltűnést sohasem keltett, világraszóló dolgokat sohasem művelt, de egész életét önzetlenül hazai bányászatunknak szentelte, bányászatunk fejlesztése és különösen, mint akadémiai tanár bányászati szaknyelvünk megteremtése körül s a magyar bányamérnöki szaknevelés kialakulása tekintetében eltagadhatatlan nagy érdemeket szerzett.”⁴⁵

A szobor talapzatán néhai Litschauer Lajos emlékének adózva számos koszorút helyeztek el, amelyek a következők voltak: „Litschauer Lajos emlékének – a m. kir. pénzügyminisztérium (lila szalag). Volt kiváló tanárának – a Főiskola (fehér szalag). Az apa emlékének – a Litschauer család. A kiváló tudósnak és tanárnak – Selmecz- és Bélabánya sz. k. bányaváros közönsége (fehér, piros szalag). Litschauer Lajos emlékének – az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (nemzeti színű szalag). Nagy érdemek elismerése jeléül – A selmeczbányai osztály (fehér szalag). Elismerő hódolattal – a főiskola ifjúsága (fehér, zöld szalag).”⁴⁶ (5. kép)

Zsigmondy Vilmos (1821 – 1888). Apja korai halála miatt a nehéz gyermekkor után a család papi és tanári pályára szánta, de ő Selmeczbányára ment bányászatot tanulni. Stúdiumait 1842-ben fejezte be, s a gyakorlati bányamérnöki tevékenységét Szakolcán kezdte meg, 1844-ben már Bécsben téevékenykedett a cs. és k. központi bányai igazgatóságon, majd az udvarhoz helyezték át. Közben geológiát hallgatott a bécsi egyetemen, majd a cs. és k. osztrák államasutasok szolgálatába állt, ahonnan több ízben is küldték tanulmányutakra. Ezután áthelyezték Resicabányára, ahol az elhanyagolt kőszénbánya rendbehozatalával és új bányák nyitásával bízták meg. A szabadságharc alatt a magyar kormány ügyü-, kard-, szurony- és bombagyártását irányította, a világsi fegyverletétel után Temesváron haditörvényszék elé állították, és hat év vasban töltendő várfogságra ítélték, amit az olműci várban kellett letöltenie. Innen a resicai polgárság és barátai kérvénye nyomán 1850 nyarán kegyelmet kapva szabadult ki. Ezután az annavölgyi, majd a székuli kőszénbányákat igazgatta, 1861-től Pestre költözött és nyilvános bányászati ügyökként önálló vállalkozásba kezdett, érdeklődésének tárgyát innen kezdve a források és a földalatti vizek képezték.

Harkányban, a Margit-szigeten, Lipiken, Alcsúton, Nagyvárad-Félixfürdőn, Petroszényben, a Városligetben végzett fúrásokat, utóbbival világhírnévre tett szert. A Magyar Mérnök és Építész Egylet bányászati szakosztályának első elnö-

⁴⁵ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 695.

⁴⁶ Bányászati és Kohászati Lapok, 47. (1914), 10., pp. 698.

ke, a Magyar Tudományos Akadémia 1868-ban választotta tagjai sorába. 1875-ben Selmec- és Bélabánya szabad királyi város országgyűlési követe lett.

„Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Azon szobrok között, amelyeket bányászatunk és kohászatunk jeleseinek a tudományok ezen templomában emeltünk, méltó, és bizonyára nem utolsó helyet foglal el az, amely néhai Zsigmondy Vilmosnak, a hazai bányászat és geológia egyik legkitűnőbbjének nemes vonásait örökíti meg.”⁴⁷ E gondolatokkal kezdte ünnepi beszédét az utolsó leleplezésre váró szobor előtt Bene Géza bányafelügyelő. Mivel Zsigmondy Vilmos nem az akadémia kötelékében működött, ezért szobra mellett nem akadémiai oktató volt az ünnepi szónok, hanem a bányász szakma képviselőjében az aninai szénbányászat vezetője mondott ünnepi beszédet.⁴⁸ Részletesen ismertette Zsigmondy Vilmos életútját, kitérve az 1848-as eseményekre is. „A szerencsétlen temesvári csata és a világosi fegyverletétel után az üldözés borzasztó korszaka következett, melynek annyi jó hazafi esett áldozatául, hogy alig volt széles e hazában család, mely egy férfi tagjának halálát vagy bebörtönöztetését nem gyászolta volna. Súlyos rabságra került ekkor Zsigmondy is. [...] Zsigmondyt letartóztatták. Másnap Temesvárra vitték, hol a haditörvényszék elé lett állítva. Azon a czímen, hogy Zsigmondy az ú. n. lázadóknak fegyvereket és lőszeret gyártott és szállított, velük állandó összeköttetésben állott, császári hadak felszólítására a resiczai vasművet nemcsak át nem adta, de a fegyveres ellenállást szította és előmozdította, a fegyveres pártütésben bűnösnek nyilvánított, hivatalvesztésre és vasban tölten-dő hat évi várfogságra ítéltetett 1849. évi november 2-án.”⁴⁹ Bene Géza hosszasán méltatta szakmai munkálkodásának eredményeit, elsősorban a mélyfűró iparban, a víz- és hőforrásügyekben kifejtett ténykedését, valamint a politikai ténykedését egyaránt. (6. kép)

A negyedik szobor lábánál is elhelyezték az emlékezés virágait. „Zsigmondy Vilmos emlékének – A m. kir. pénzügyministerium (lila szalag). A bányászat úttörőjének – a Főiskola (fehér szalag). Volt képviselőjének és díszpolgárának – Selmec- és Bélabánya sz. k. bányaváros közönsége (fehér, piros szalag). Zsigmondy Vilmos emlékének – Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület (nemzeti színű szalag). Nagy érdemek elismerése jeléül – A selmezbányai osztály (fehér szalag). Elismerő hódolattal – a főiskola ifjúsága (fehér, zöld szalag).”

A négy ünnepelt szakferfi új érc alakja előtt a fentiekén kívül még egy közös koszorút helyeztek, amelyet az Országos Magyar Bányászati és Kohá-

⁴⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 698.

⁴⁸ Kenyeres Ágnes (1967): *Magyar Életrajzi Lexikon*, I. kötet, A–K. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 173.

⁴⁹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 699.

szati Egyesület salgótarjáni osztálya küldött; szalagja nemzeti színű volt a következő felirattal: „*A magyar bányászat és vaskohászat nagyjainak.*”

Miután a szobrokat felavatták, Farbaky István miniszteri tanácsos, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület nevében emelkedett szóra, s ünnepi gondolatai mellett adta át az egyesület által elkészített szobrokat a főiskolának. Ezt követően ismét a rektor kapott szót, akinek rövid záró beszédét követően a főiskolai ifjúság is megszólalt, tiszteletüket és hálájukat az ünnepelték iránt Hibbján Gusztáv negyedéves bányamérnök hallgató tolmácsolta.⁵⁰

A nagyszabású ünnep zárásaként délben felcsendült a szózat, az ünneplő közönség szétszéledt. A főiskola palotájából az egyesület Péch Antal és Kerpely Antal szobránál elhelyezett koszorúkról a szalagokat az oktatók sírjainál helyezte el. A program az előző naphoz hasonlóan a Városi Vigadóban folytatódott, ahol ötven terítékes társas ebéd⁵¹ várta a főiskola, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület, Selmecbánya városi vezetőségét és a meghívott nobiletasokat. (7. kép)

A magyar bányászati-kohászati szakma egysége és nagyformátumú alakjai előtti méltó tisztelgés jelképei számára nem is találhattak volna megfelelőbb helyet, mint a főiskola, ahol ilyen formán a múlt és a jelen összekapcsolódhatott, s az elődök életútja és munkássága igazodási pontként szolgálhatott a főiskolai ifjúság számára is.

A szobrok sorsa a trianoni békediktátumot követően

Az intézmény exodusát⁵² követően „*a szobrokat teljesen sértetlen állapotban a volt főiskolai épületről elvitték és Selmecbánya Szentháromság-terén létező u. n. bányatörvényszéki épületben [Berggericht = Hellenbachház] berendezett bányászati múzeumban helyezték el.*”⁵³ Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület értesült arról, hogy lenne lehetőség a szobrok kiadatását kérvényezni, így meg is tették ezügyben az első lépéseket.

⁵⁰ *Selmecbányai Hírlap*, 24. (1914), 20., pp. 1–3. (május 17.)

⁵¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 10., pp. 705.

⁵² Bartha Dénes–Bende Attila: A M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola kálváriája. = *Soproni Szemle*, 73. (2019), 3., pp. 245–247., Sági Éva: A M. Kir. Bányászati és Erdészeti Főiskola átköltözése Selmecbányáról Sopronba. = *Soproni Szemle* 73. (2019), 3., pp. 282–295.

⁵³ Péch Antal, Zsigmondy Vilmos, Kerpely Antal, Litschauer Lajos és Cséti Ottó Selmecbányáról elhozott mellszobrának ünnepélyes átadása és átvétele. = *A Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola évkönyve, 1926–1927.* – (B-1/1967): *Tanévnyitó közgyűlés ismertetője.* Székely és Társa Könyvnyomda, Sopron, pp. 27.

és 1926. december 28-án a prágai Közoktatásügyi Minisztériumtól engedélyt (154. 737/26–III. sz.) kaptak a szobrok elszállítására. (8. kép)

Az engedély csak a szobrok elszállítására vonatkozott a hozzájuk tartozó talapatok nélkül, miszerint azok nem a főiskola tulajdonát képezik, ugyanakkor Cséti Ottó szobra esetében ismert, hogy a posztamens is közadakozás útján került az intézménybe, amit „*dr. Okolicsányi Zoltán egyesületi tag áldozatkészséggel ajándékozott e czélra a vaskohi márványbányájából.*”⁵⁴ Vélelmezzük, hogy a többi posztamens is hasonló módon, közadakozás eredménye képpen került az intézménybe. Ezen kívül a helyi vezetőség kérte az egyesületet, hogy fizessen be öt cseh koronát a minisztériumhoz intézett kérelem utólagos lebélyegzése céljából.

A fenti levelet (9. kép) küldte meg Zorkóczy Samu kormányfőtanácsos Müller Sándor rozsnyói bányaigazgató részére, amelyben – hivatkozva a fenti német és cseh nyelvű levélre (8. ábra) – tájékoztatja, hogy a bronz szobrok elszállítására engedélyt kaptak Prágából. A szobrokat Salgótarjánon keresztül szeretnék volna szállítani, de Zorkóczy hangot adott azon aggodalmának, hogy nem engedik át a határon a teherautót a szobrokkal, így javasolta, hogy kiviteli engedélyt is kérjenek. Az egyesület felkérésére a Rimamurányi–Salgótarjáni Vasmű Rt. rozsnyói bányaigazgatósága szerezte meg a szükséges kiviteli és behozatali engedélyeket, s a szobrokat átvette és elszállította.⁵⁵ (10. kép)

A fenti levélből kitűnik, hogy az engedélyek birtokában sem volt egyszerű feladat a szobrok Sopronba szállítása. 1927. március 21-én a füleki vámhivatalnál „gyorsárúként” feladták a szobrokat, de a főiskolának ki kellett fizetnie a vámot, mert csak a Sátorosi határállomásig volt mód vámmentesen eljuttatni a gondosan beládázott öt mellszobrot.

⁵⁴ S. J. [Sobó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 738. Vö. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 42. (1909), 14., pp. 125.

⁵⁵ Péch Antal, Zsigmondy Vilmos, Kerpely Antal, Litschauer Lajos és Cséti Ottó Selmezbányáról elhozott mellszobrainak ünnepélyes átadása és átvétele. = *A Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola évkönyve, 1926–1927* (B/1/1967). Tanévnyitó közgyűlés ismertetője. Székely és Társa Könyvnyomda, Sopron, pp. 26–30. vö. Az államközi megállapodás dokumentumai a szobrok áthozataláról (magyar, német és cseh nyelven). Müller Sándor levele (1927. január 20. Budapest), Galanth József mérnöknek címzett levél (C.j.58.083/27-V. 1927.), valamint a „Höhere Staats-Gewerbeschule Landesverein für Berg und Hüttenwesen um Ausfolgung fünf Busten der ehemaligen Hohschulprofessoren.” [Felsőfokú Ipari Szakközépiskolai Állami Bányászati és Kohászati Egyesület átadja az egykori középiskolai tanárok öt mellszobrát.] tárgyú levél (109/927), valamint a szobrok szállításáról szóló levél, Rimamurányi–Salgótarjáni Vasmű Rt. (7373 sz.) (Slovenský bankský archív v Banskej Štiavnici).

A szobrok Sopronba szállításának ügyében 1927. május 16-án kelt levél az utolsó, amelyet Galanth József mérnöknek, a Rima–Murány–Salgótarjáni Bánya és Vasérc Rt. felügyelőjének címeztek. A levélben megállapították, hogy a szobrok 1927. február 9-én neki kerültek kiadásra, amelyeket aztán március 21-én ki is vittek Füleken keresztül Magyarországra. A prágai Oktatási Minisztérium szíves visszajelzését várta, hogy a határátlépéskor a vámhivatalnál kaptak-e a pozsonyi Allami Műemléki hivataltól vagy a kassai Kelet-szlovákiai Múzeumtól nyilatkozatot arról, hogy volt-e bármilyen ellenvetés a szobrok Csehszlovák állam határán történő átvitelét illetően. (11. kép)

Vélelmezzük, hogy ilyen nyilatkozat nem érkezett, hiszen a szobrok végül megérkeztek Sopronba. Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület érdeme, hogy az adakozásból általuk elkészíttetett öt szobor – amelyek így nem állami tulajdont képeztek – visszakerülhettek oda, ahova szánták őket, a főiskolára.

Újabb szobrok avatása a főiskola új székhelyén, Sopronban

Az új ünnepélyes szoboravatásra Sopronban került sor 1927. szeptember 23. és 25. között „*az alma mater székhelyén tartott felejthetetlen szép közgyűlés alkalmából.*”⁵⁶ A Selmecebányáról átmentett szobrok avatási ünnepségéről az intézmény évkönyve is részletesen megemlékezik.⁵⁷ A szobrokat Zorkóczy Samu kormányfőtanácsos, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöke adta át.⁵⁸ Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöksége már a selmeci szobrok átmentését követően ígéretet tett arra, hogy a Főiskola kertjének szoborcsoportját gyarapítja, a tervek szerint először Hermann Emil mellszobrával. Ez az ígéret testet is öltött, sőt az erdészek körében is megfogalmazódott annak gondolata, hogy szakmai kiválóságaik – elsőként Fekete Lajos és Vadas Jenő – mellszobrát elkészíttessék, így nem egy, hanem három új szoborral bővíthetett a selmeci öt szoborból álló szoborcsoport.

⁵⁶ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 63. (1930), 21., pp. 498–505.

⁵⁷ Péch Antal, Zsigmondy Vilmos, Kerpely Antal, Litschauer Lajos és Cséti Ottó Selmecebányáról elhozott mellszobrainak ünnepélyes átadása és átvétele. = *A Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola évkönyve, 1926–1927* (B-I/1967). Tanévnyitó közgyűlés ismertetője. Sopron, Székely és Társa Könyvnyomda, pp. 27.

⁵⁸ Péch Antal, Zsigmondy Vilmos, Kerpely Antal, Litschauer Lajos és Cséti Ottó Selmecebányáról elhozott mellszobrainak ünnepélyes átadása és átvétele. = *A Magyar Királyi Bányamérnöki és Erdőmérnöki Főiskola évkönyve, 1926–1927* (B-I/1967). Tanévnyitó közgyűlés ismertetője. Sopron, Székely és Társa Könyvnyomda, pp. 26–30.

A szoborkészítetés gondolata az erdészek körében az 1930. évi újabb szoboravatást megelőzően két évvel – a selmeci szobrok elhelyezését követően – már bizonyosan megfogalmazódott, hiszen Fekete Zoltán professzor – aki ekkor a főiskola erdőmérnöki osztályának vezetője volt – 1928-ban az Országos Erdészeti Egyesület választmányi tagjaként javaslatot terjesztett be három jelentős selmeci oktató szobrának elkészíttetésére, amiről az Erdészeti Lapok is hírt adott: „*Fekete Zoltán választmányi tag ismerteti a soproni bányamérnöki és erdőmérnöki főiskolának az egyesülethez intézett átiratát. A főiskola tanácsa ugyanis elhatározta, hogy a Selmezbányáról visszaszerzett öt darabból álló szoborgyűjteményt három darab új mellszoborral kiegészíti és pedig Hermann Emil, Fekete Lajos és Vadas Jenő szobrával. Az emlékéllítés iránti mozgalmat elsősorban társadalmi útra kívánja terelni és a siker biztosítása érdekében a két érdekelt szakegyesület támogatását kéri. Különösen pedig arra kéri az egyesületet, hogy Fekete Lajos és Vadas Jenő szobrára gyűjtést indítson s az Erdészeti Lapokat is állítsa ez ügy szolgálatába.*”⁵⁹

Viszont az egyesület nem tudta támogatni a szoborállítás gondolatát, így a két erdész oktató szobrát végül a főiskola költségvetési keretéből finanszírozták.⁶⁰

Az új szobrok – amelyek Orbán Antal szobrászművész, az Országos Iparművészeti Iskola tanárának⁶¹ műhelyében készültek – 1930. október 18-án, szombaton kerültek felavatásra a főiskola „évmegnyitó közgyűléséhez” kapcsolódó ünnepség keretén belül, ahol Cotel Ernő, az intézmény új rektora köszöntötte a nagyszámban megjelent vendéget. A nagyszabású ünnepségen részt vett a M. Kir. Pénzügyminisztérium képviselőjében Böhm Ferenc, a „Földművelésügyi” Minisztérium képviselőjében Pfeiffer Gyula miniszteri tanácsosok, de jelen volt Sopron város országgyűlési képviselője (korábbi miniszter) Herrmann Miksa, Simon Elemér főispán, valamint a magyar egyetemek és főiskolák küldöttei, Zorkóczy Samu, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület elnöke, az erdésztársadalom színe java, a törvényhatóságok, egyházak és közhivatalok képviselői is.

Hermann (Herrmann) Emil (1840 – 1925). A bécsi, majd a pesti műegyetemen folytatott tanulmányok után 1859 és 1863 között a selmeci akadémián hallgatott bányászatot és kohászatot. Végzés után a szélaknai gépészeti felügyelőségen dolgozott, majd az 1866/67. tanévben a leobeni bányászati akadémia bánya- és kohógéptani tanszékén volt tanársegéd. Ezután visszatért a selmeci akadémiaira, ahol ideiglenes tanársegédként áb-

⁵⁹ Erdészeti Lapok, 67. (1928), 1., pp. 15.

⁶⁰ Soproni Egyetem Központi Levéltára 2. c. Soproni Bánya- Kohó és Erdőmérnöki Főiskola Rektori Hivatalának iratai, iktatott iratok, 1573/1927.

⁶¹ Markó László szerk.: *Új magyar életrajzi lexikon* IV. (L–Ö). Budapest, 2002. Magyar Könyvklub, pp. 1152.

rázoló geometriát és erdészeti erőműtant adott elő, majd 1869 és 1872 között kinevezett tanársegédként a Matematika–Mechanika–Gépszerkezettan tanszéken oktatott. Az elsők között tartott előadásokat magyar nyelven, e célból 1868 nyarán Nagykőrösön e nyelvet tanulta. Az akadémia átszervezése folytán 1872-től az akkor alakult Elemző erőműtan–Szilárdságtan tanszék, 1892–1902 között az Általános és vasgyári géptan tanszék tanára és vezetője volt. A magyar nyelvű műszaki irodalom úttörője, a gázok termodinamikája és a szilárdságtan területén igen jelentős elméleti és szakirodalmi munkásságot fejtett ki.

Miután a rektor ünnepi gondolatainak végén megnyitotta az 1930/1931-es tanévet, az ünneplő tömeg átvonult a főiskola tornaterméből az épület bejárata elé, ahol a három „világhírű tanár” mellszobra várt a felavatásra. Először az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület költségére elkészített Hermann Emil szobrot avatták fel, amely előtt Pattantyús Imre főiskolai tanár mondott meghatározó beszédet, amiből a következőkben röviden idézünk, felvillantva Hermann Emil életének fontosabb állomásait, sokoldalú tanár egyéniségét. „A magyar bányászat és vasipar a kiegyezés utáni általános magyar gazdasági fejlődésben hatalmas lépésekkel halad a korszerűsítés felé. Hogy lépést tudjunk tartani a nagy ipari államokkal, mindenféle modern gépek beépítésével növelik a teljesítményeket és ezzel versenyképessé teszik a magyar bánya- és kohóüzemeket. És az a tény, hogy a magyar bányamérnök és kohómérnök a mindenütt alkalmazott korszerű gépészeti berendezések üzemében is mindig megállotta a helyét, legszebben bizonyítja, hogy Hermann Emilnek energikus, lelkes tanári működése is megteremtette áldásos gyümölcseit. Egy emberöltőn át a bánya- és kohómérnökök több generációja került ki a keze alól, akiknek lelkébe bele tudta lopni a mechanikának és a gépészetnek nemcsak ismereteit, hanem annak szeretetét és megbecsülését is. E sokoldalú eredményes működése természetesen a legfelsőbb helyen is elismerésre talált: 1894-ben – az akkor csak a legkiváltságosabb bányászoknak kijáró – főbányatanácsosi címet nyeri el, majd 1902-ben Őfelsége a vaskorona-rend III. osztályával ékesíti fel. De minden címnél és érdemrendnél többet jelentettek azok a könnyek, amelyeket egész Nagymagyarország szelvében és hosszában volt tanítványai és tisztelői hullattak akkor, amikor 1925. április havában elragadta őt közülünk a halálnak kérlelhetetlen keze. S ime! Már az első lusztrum alatt ércce kristályosodtak e könnyek, mert halála után alig két évre az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesületben tömörült magyar bánya- és kohómérnöki kar lelkesedéssel elhatározza, hogy érdemdús, felejtethetetlen tanárának kedves alakját ércbe önteti, s megőrzés végett a soproni főiskolának felajánlja. [...] Ha az ő útjait járjuk, hiszem, hogy lesz még magyar Feltámadás!”⁶² (12. kép)

⁶² Bányászati és Kohászati Lapok, 63. (1930), 21., pp. 502.

Fekete Lajos (1837 – 1916). 1856 és 1859 között Selmeceen tanult erdészetet, majd a kolozsvári kincstári jószágigazgatóság különböző állomáshelyein teljesített szolgálatot. 1867-ben meghívták a magyar tannyelvűre váltott selmeci akadémia erdészeti szakára, ahol 1872–1891 között a Növénytani–Erdőtenyésztési tanszéket, ezután nyugdíjazásáig, 1906-ig, az Erdőrendezéstani tanszéket vezette. Személyében az utolsó erdész polihisztor tiszteletjűk, alig van olyan ága az erdészeti tudományoknak, amelyben ne alkotott volna maradandót. A magyar erdészeti szaknyelv kialakításában való fáradhatatlan részvételén túl a magyar nyelvű erdészeti szakirodalom megteremtése terén ő tette a legtöbbet. 27 szakkönyve, 3 akadémiai jegyzete, a Pallas Nagy Lexikonában való részvétele, több mint másfélszáz szakkikke fémjelzi írói tevékenységét. Szerteágazó szakmai tevékenysége mellett nagy gondot fordított a népszerűsítésre is, erdészeti berkekben e területen is úttörő tevékenységet végzett. Több találmányával a gyakorló erdészek munkáját segítette. Ő tett javaslatot a középfokú erdészeti szakoktatás megteremtésére és az erdészeti kutatásügy intézményesítésére is. A Magyar Tudományos Akadémia – az első selmeci erdész oktató személyében – 1910-ben fogadta soraiba.

Fekete Lajos szobra mellett Lesenyi Ferenc erdőmérnök, főiskolai tanár tartott „nagy szónoki felkészültséggel” emlékbeszédet, ebben nagy tisztelettel és meleg hangon emlékezett meg az erdészeti felsőoktatás és az intézmény jogelődje igazgatójának életéről és heroikus munkásságáról. *„Amikor Fekete Lajos szobra elé állok, úgy érzem, hogy hazánk és benne a mi évszázados Alma Materünk történelmének egyik legszebb korszaka elevenedik meg előttem. Visszajön a múlt messzetűnt sugára és ráveti fényét nemzeti életünknek azokra a csodás évtizedekre, amelyek az alkotmányos szabadság visszaállítását követték és amelyek alatt a népek életében szinte páratlan lendülettel pótoltuk mindazt, amit a fegyverzörgés hosszú, nyomorúságos évszázadai alatt elmulasztottunk. Valóban, különös kegye a népek sorsa fölött örökös isteni Gondviselésnek, hogy a teremtő géniusznak olyan erejével áldotta meg nemzetünket, amellyel tudományunkat, művészetünket, gazdasági életünket, közéleti berendezéseinket és intézményeinket – a történelem mértéke szerint olyan rövid idő alatt – a nyugateurópai műveltség legmagasabb szintjére voltunk képesek emelni. Ennek a géniusznak volt megtestesítője főiskolánk egykori nagynevű professzora, Fekete Lajos is. Ez a géniusz volt hajtóereje annak, a méreteiben és hatásaiban majdnem páratlan munkának, amelyet e főiskolán kifejtett. És ennek a géniusznak szelleme sugárzik felénk érbeöntött jóságos nemes arcáról ma is. Gyűjtsuk fel az emlékezés mécsesét és tekintsünk végig ennek világánál élete folyásán; kutassuk fel azt a vezérfonalat, amely munkás élete könyvének sűrűn teleírt lapjait összefűzi és emeljük ki azt a motívumot, amely küzdelmekben és sikerekben gazdag és fáradságot soha nem ismerő munkájában vezette. [...] Vezess, taníts bennünket, mindnyájun-*

kat továbbra is! Taníts bennünket úgy érezni, taníts bennünket úgy dolgozni, mint ahogy Te éreztél, mint ahogy Te dolgoztál!”⁶³ (13. kép)

Vadas (Vlkolinszky) Jenő (1857 – 1922). Selmecen tanult erdészetet 1874 és 1878 között, majd Máramaroszigeten, a Földművelésügyi Minisztériumban, később Óvízen teljesített szolgálatot. 1885–1891 között a Temesvár-vadászerdei szakiskola tanára lett, később annak igazgatója volt, ahonnan meghívták a selmecbányai akadémiára. Itt 1904-ig a Növénytani–Erdőtenyésztéstani tanszéket vezette, majd az akadémia főiskolává történő átszervezése után a kényszerű áttelepülésig az Erdőműveléstani tanszék tanára és vezetője volt. A magyar erdészeti kísérleti állomás megszervezőjét, az Erdészeti Kísérletek című periodika elindítóját és 1899–1918 között szerkesztőjét tisztelhetjük személyében. 1910-ben az erdészeti kísérleti állomások nemzetközi szövetségének elnöki posztjára is megválasztották, az 1914-ben Magyarországra tervezett és megszervezett VII. kongresszust azonban a világháború kitörése miatt már nem tudták megtartani. Az átélt sorozatos kudarcok vezettek betegségéhez és halálához.

Fekete ércalakjának leleplezését Vadas Jenő főiskolai tanár szobrának avatása követte, akit Roth Gyula főiskolai tanár megható hangvételű beszédében méltatott. „*Megrendülve állok meg Vadas Jenő szobra előtt, Vadas Jenőnek ércebe vésett arca előtt. Nemcsak korai halálának emlékezete rendít meg, hanem még sokkal nagyobb mértékben megrendít Vadas Jenő életének komor tragikuma. Vadas Jenő nem vett közvetlenül részt a háborúban, hozzátartozói közül sem vesztett senkit a háborúban, mégis kevés ember van, akitől annyit vett el a háború, mint Vadas Jenőtől. Egészen a háború kitöréséig úgy látszott, hogy Vadas Jenő a sors kiválasztottja és kedveltje. Előkelő megjelenése, daliás alakja, férfiúi szépsége, mosolygó beszédes kékszeme, lebilincselő modora, kiváló szónoki képessége és szavaiból kisugárzó nagy szelleme, nemkülönben családi életének eszményi bensősége mind a sors kegyeltjének mutatta. [...] Mi pedig, az ő tanítványai, szívünk mélyéig megrendülve nézzük azt a tragikus sorsot, amely a magyar erdőgazdaságnak, a magyar erdőmérnöki szakoktatásnak és a magyar erdészeti tudományos kutatásnak egyik legnagyobb alakját sújtotta és ideállítottuk ezt a szobrot, hogy kifejezésre juttassuk ebben az ércalakban, hogy Vadas Jenő itt van! Az ő szellemét oltotta belénk és mi ebben az ő szellemében dolgozunk tovább és az ő szelleme itt lesz, ameddig ebben a főiskolában magyar erdőmérnököket fognak nevelni és ameddig ennek az intézetnek neveltjei fognak dolgozni a magyar erdőgazdaság terén, akár künn az életben, akár künn az erdőben, akár a laboratórium zárt falai mögött. Ezt jelképezi ez a szobor és jelképezi a mi soha el nem múló*

⁶³ Lesenyi Ferenc: Emlékbeszéd Fekete Lajos volt főiskolai tanár szobránál. = *Erdészeti Lapok* 69. (1930), 12., pp. 567–572.

*hálánkat, ami soha el nem múló tiszteletünket, amit Vadas Jenő kimagasló, hatalmas egyénisége iránt érezzük...*⁶⁴ (14. kép)

A szobrokat dr. Cotel Ernő vaskohómérnök, rektor vette át, aki a következő rövid ünnepi gondolatokkal zárta az előtte szóló professzorok emlékező beszédeinek sorát:

„Mélyen tisztelt Közönség!

Mikor elmúlt nagyjaink imént felavatott kedves szobrai között állok, a visszaemlékezés nyomán szeretetteljes megilletődés fog el. Nekem ugyanis nemcsak annyi kapcsolatom van Hermann Emil, Fekete Lajos és Vadas Jenő nemes emlékével, hogy Bennük nagy elődeimet és főiskolánk kiváló hírű értékeit lássam. Engem a személyes érintkezésnek emlékei is fűznek Hozzájuk. Mint 18 éves ifjú, Fekete Lajosnak kezébe tettem le a főiskolai hallgatók felvételénél szokásos fogadalmat, mint kezdő mérnök Vadas Jenő kezébe tettem le a közszolgálati esküit. Hermann Emil pedig legkedvesebb tanárom volt, akinek előadásait legszívesebben hallgattam. Szinte ma is érzem Fekete Lajosnak atyai jóságát, Vadas Jenő előkelőségének nemességét, Hermann Emil rendkívüli tudásának sugárzását, okos szigorát és kedves közvetlenségét. Elfelejtethetlenül érzem jóindulatú kézszorításuk melegét. Nagyjaink szobrait hálával, szeretettel, büszkeséggel veszem át a főiskola örizetébe és gondozásába. Emlékük mindig közöttünk fog élni.

*Aldás emlékezetükre!”*⁶⁵ (15. kép)

A második világháború viszontagságai nem hagyták érintetlenül a főiskola kampuszát sem. A Civitas Fidelissima bombázása során a főiskola főépülete⁶⁶ és a szoborpark is megsérült, de ennél nagyobb veszteség, hogy a világháborút követő politikai átalakulás során az ősi bányász, kohász és erdész szakokat erőszakosan szétválasztották,⁶⁷ s a Selmecről áttelepített szoborpark bányász, kohász professzorainak ércalakjai a testvérkarokkal együtt Miskolcra kerültek. A Csókás János professzor által vezetett – az átköltözést levezénylő – operatív tanács 1959. május 5-én kelt jegyzőkönyvében⁶⁸ ugyan a szobrok nem kerülnek említésre, de ismert tény, hogy az áttelepülni kényszerülő ka-

⁶⁴ *A magyar királyi bányamémöki és erdőmérnöki főiskola évkönyve az 1929/30. tanévről.* Sopron, 1930. Vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete, pp. 37–41.

⁶⁵ *A magyar királyi bányamémöki és erdőmérnöki főiskola évkönyve az 1929/30. tanévről.* Sopron, 1930. Vitéz Tóth Alajos Könyvnyomdai Műintézete, pp. 41–42.

⁶⁶ Ifj. Sarkady Sándor: *Nekik térkép e táj... Amerikai légitámadások Sopron ellen 1944–1945.* – Sopron, Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, pp. 163.

⁶⁷ Illyés Benjamin: *A Soproni Műszaki Egyetem története 1956/59. Egyetemi hagyományaink és sportéletünk az 50-es években.* – Sopron, 2016. Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, pp. 56.

⁶⁸ Jegyzőkönyv 1959. május 20. Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum archívuma.

rok a műemlékkönyvtár, a tanszékek felszerelése, szakgyűjtemények etc. mellett a szaktanáraik szobrait is az új székhelyre szállították, ahol most is megtekinthetők. Az első nyolc szoborból, amelyeket Sopronban állítottak fel, napjainkra csak kettő maradt meg, Fekete Lajos és Vadas Jenő mellszobra. A magyar erdészet két legendás oktatójának büszkje a főépület előtt, vélhetően a bányász és kohász oktatók szobrainak elszállítását követően, a botanikusok szívében kaptak új helyet. Az ugyanis bizonyos, hogy a második világháborút követően a szobrok eredeti helyükre kerültek vissza, amiről a főépületről készített, a Soproni Egyetem Központi Levéltárában és a soproni Városi Múzeum archívumában található fotók hitelt érdemlően tanúskodnak. Az 1950-es évek derekán készített felvételen már a bombázást követően helyreállított, egyszerűbb homlokzat szerepel, de az előtérben még egyben látható a nyolc oktatói szobor, ami a selmeci-soproni folytonosság és a bányász-kohász-erdész szakma egységének szép szimbóluma volt, őrizve a selmecbányai „aranykor” békeidejének és úttörő tanárainak emlékét. (16. kép)

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a Soproni Egyetem Központi Levéltára igazgató-asszonyának, dr. Sági Évának a források és az illusztrációs anyag összegyűjtésében nyújtott segítségével. Köszönjük dr. Lossné Ács Mária főmuzeológus asszonynak a Miskolci Egyetemre került szobrok vonatkozásában felmerült kérdéseink kapcsán nyújtott szíves segítségét. Köszönettel tartozunk Ing. Július Varga úrnak a szlovák és a cseh nyelvű archív anyagok fordításáért és dr. Fricz-Molnár Péternek jobbitó szándékú észrevételiért és a szakirodalmi háttér felderítésében nyújtott segítségével.

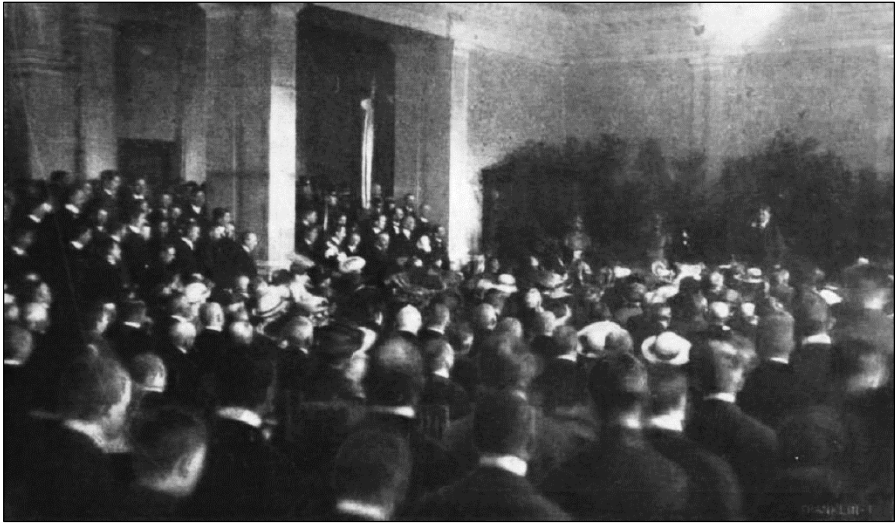

Képek

1. kép: Cséti Ottó szobra az 1910. május 25-én tartott ünnepség után⁶⁹

⁶⁹ S. J. [Sobó Jenő]: Cséti Ottó emlékezete. A Cséti-szobor fölavatása. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 43. (1910), 12., pp. 739.

2. kép: Az ünneplő tömeg a Bányászati és Kohászati Palota aulájában.
(Fotó: Jelfy Gyula)⁷⁰

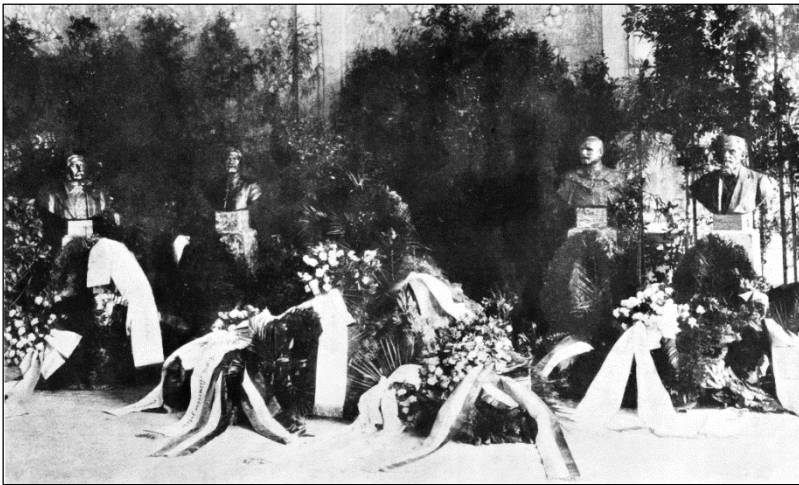
3. és 4. kép: Kerpely Antal⁷¹ (balra) és Péch Antal szobra az emlékezés virágaival⁷²

⁷⁰ *Vasárnapi Ujság*, 61. (1914), 21., pp. 418. (május 24.)

⁷¹ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 11., pp. VI. tábla

5. és 6. kép: *Litschauer Lajos (balra)*⁷³ és *Zsigmondy Vilmos szobra az emlékezés virágaival*⁷⁴

7. kép: *A négy nagyformátumú bányász, kohász szakférfi ércalakja az avatás után*⁷⁵

⁷² *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 11., pp. V. tábla

⁷³ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 11., pp. V. tábla

⁷⁴ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 47. (1914), 11., pp. VI. tábla

7373

7. március 24.

T.

Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.

Budapesten.

V., Mátyás utca 36. II.

Főiskolai szobrok szállítása:

Folyó hó 2-án kelt O- 2778/14 számú abecsi sorain tisztelettel jelentjük, miszerint a Selmeobányáról elhozott öt bronzszobrot f. hó 21-én a füleki vámhivatalnál a megadott címre gyorsarúként feladtuk.-

A küldemény azonban csak a határállomásig /:Óátoros:/ lehetett bémentesíteni, mivel Sopronig csak a vonatkozó egyezmények ratifikálása után lesz lehetséges.-

Tisztelettel kérjük erről a soproni főiskolát kiértesíteni és felkérni annak kiértesítésén, hogy a szobrok sértetlenül érkeztek meg.-

Kiváló tisztelettel :

M/B.

10. kép: A Rimamurányi-Salgótarjáni Vasmű Rt. levele a szobrok elszállítása ügyében. (Kelt 1924. március 7.) (SUBA archívum)

Odsazeno
Odpís.

Ministerstvo školství
A národní osvěty.

V Praze dne 16.května 1927.

Č.j.58.083/27-V.

Věc: Báňská Štávnice, báň.museum
Diviše Stára.Poprsí.

Panu

Ing. Jos. Galanthovi,
báňskému inspektoru Rima-Muránsko-Šalgotárjárskej želez.akc.spol.

365
v Rožnavě.

/:Slovensko :/

Dne 9. února 1927 byla Ván v Báňské Štávnici vydána bronzová poprsí býv.profesorů vysoké báňské školy pro Zemský maďarský báňský a hutnický svaz. Poprsí ta byla prý dne 21. března 1927 vyvezena přes Filakovo do Maďarska.-

Ministerstvo školství a národní osvěty žádá Vás za laskavou zprávu, zda při přechodu hranic bylo na celním úřadě prohlášením státního památkového referátu v Bratislavě /anebo Východoslovenského musea v Košicích/ prokázáno, že proti vývozu těchto poprsí za hranice československé republiky není námitek se stanoviska památkového.-

Za ministra:

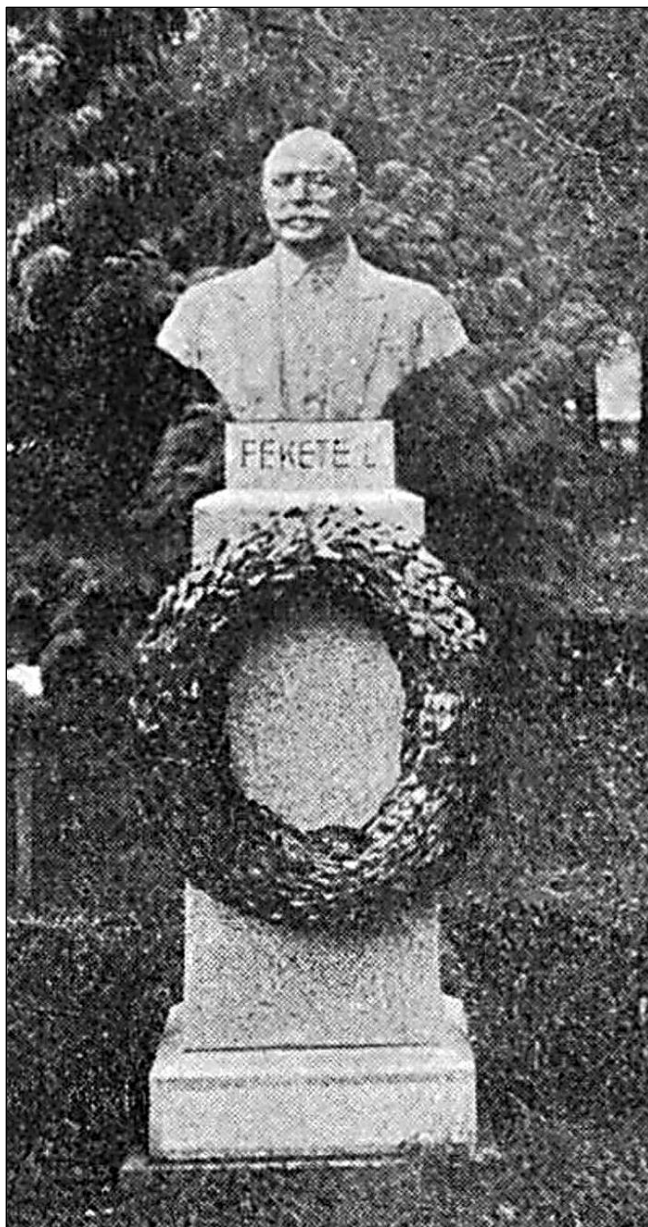
Vz. Inderka v.r.

11. kóp: Az Oktatási Minisztérium (Ministerstvo školství a národní osvěty) Galanth József mérnöknek címzett levele a szobrok határátlépése ügyében. (Kelt 1927. május 16.) (SUBA archívum)

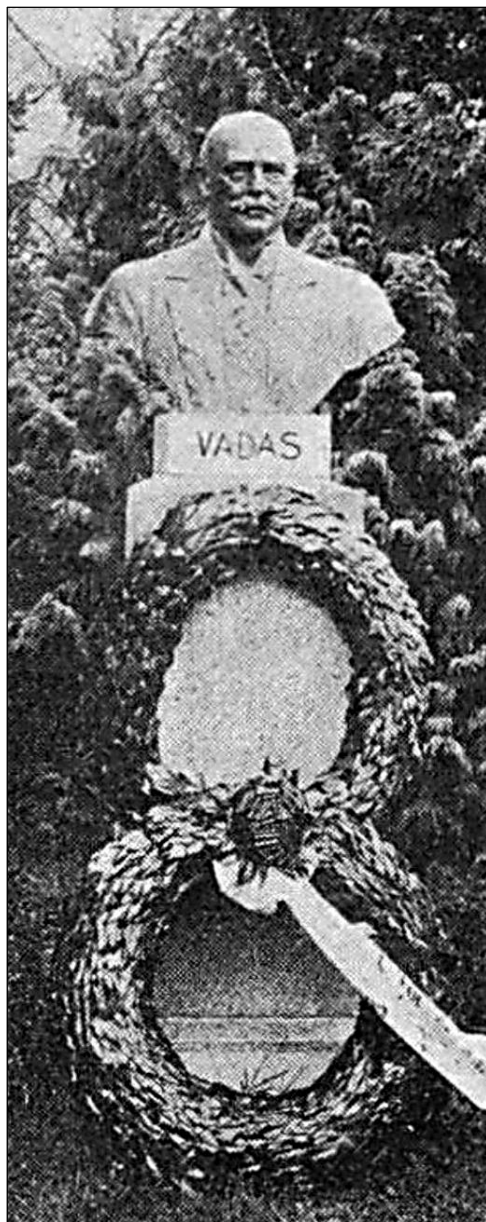
12. kép: *Hermann Emil szobra az emlékezés virágaival*⁷⁶

⁷⁶ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 63. (1930), 21., pp. 500.

13. kép: *Fekete Lajos szobra az emlékezés virágaival*⁷⁷

⁷⁷ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 63. (1930), 21., pp. 500., vö. *A magyar királyi bányamérnöki és erdőmérnöki főiskola évkönyve az 1929/30. tanévről*. Sopron, 1930. Vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete, pp. 33.

14. kép: *Vadas Jenő szobra az emlékezés virágaival*⁷⁸

⁷⁸ *Bányászati és Kohászati Lapok*, 63. (1930), 21., pp. 500. Vö. *A magyar királyi bányamérnöki és erdőmérnöki főiskola évkönyve az 1929/30. tanévről*. Sopron, 1930. Vitéz Tóth Alajos könyvnyomdai műintézete, pp. 37.

16. kép: Az intézmény főépülete a szoborcsoporttal a második világhégés után
(SOE KKL)

15. kép: Az intézmény főépülete az előterében látható szoborcsoporttal 1951–1953
között⁷⁹

⁷⁹ Magángyűjtemény, ifj. Sarkady Sándor archívuma.